

Nr 4 2024

- ▶ Åarjelsaemien gærhkoepaerie
- ▶ Sørsamisk kirkeblad
- ▶ Sydsamiskt kyrkoblاد

**Daerpies
Dierie**

Lahkoe jávvlh!

**Saalmh Straejmien
gærhkosne**

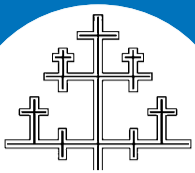
Bielie 20

**Större hänsyn
i kyrkans skogar**

Sid 12

**Doktorgrad på
urfolkskamp**

Side 4

Husk festen!

Det er mange fine saker vi kan fortelja om i denne utgåva av Daerpies Dierie. Feiriinga av Orre testamente – det sørsamiske nytestamentet – som starta i Östersund har fortsett vidare utover i Saepmie. Orre testamente vart feira stort i Trondheim, men vi får òg ei lita helsing frå markeringa i Graninge. I tillegg har det i løpet av hausten blitt markert i Oslo og sikkert andre stader utan at det er omtalt i bladet. Det er viktig å ta med desse feiringane av milepæl i utvikling av samisk språk, kyrkje- og samfunnsliv.

Noko anna å feira er unnskyldninga som Stortinget i Noreg vedtok den 12. november etter å ha behandla rapporten frå Sannhets- og forsoningskommisjonen. Det høgaste politiske organet i Noreg har erkjent at staten har gjort urett mot samar, kvenar/norskfinnar og skogfinnar. Og så er det eit skår i glede at det ikkje var einstemmig. Partiet som på meiningsmålingar

Sorg og sjokk kan ramma oss både som fellesskap og som individ. Derfor må vi alltid arbeide for gode fellesskap.

no ligg an til å vera det største partiet i Noreg stemte mot unnskyldninga og fremma heller forslag om å legge ned Sametinget og melde Noreg ut av ILO 169. Fleire politikarar frå dette partiet kunne rett nok sei at det er gjort mykje galt i historia, men dei ville la "historie vera historie" og sjå framover.

KORLEIS SER ein framover? Vedtaka Stortinget har gjort som oppfølging av unnskyldninga handlar for det meste om språk og kulturelle tiltak, såkalla "lette" forsoningstiltak. Når ein kjem til areal og forvaltning av land og vatn er det meir sparsamt med vedtak. Dette er "tunge" forsoningstiltak som tydelegvis kostar for mykje for dei store partia på Stortinget. Vi får feira det som har kome og arbeida vidare mot det som trengst i tillegg.

Saepmie har òg blitt ramma av eit sjokk når ein sametingsråd i det norske Sametinget har gått av på grunn av oppbevaring av overgrepsmateriale. Politiet

arbeidar med det strafferettslege i den saka, og vi må finna ut korleis vi går vidare når ein av våre tillitspersonar har brote vår tillit.

Sorg og sjokk kan ramma oss både som fellesskap og som individ. Derfor må vi alltid arbeide for gode fellesskap og ta vare på gleder og fest som òg skjer. Og ei glede er det når samisk kunst og uttrykk blir synleg i stadig fleire kyrkjer på både norsk og svensk side. Mange menigheter har prosjekt på gang. I dette nummeret kan dei hente litt inspirasjon frå Stora kyrkan i Östersund og den ikkje så store Elgå kirke i Engerdal, begge trykt plasserte i sørsamisk område.

OG SNART er det den store festen. I jula kan vi feira Gud som kom ned til ei jord og eit samfunn som var prega av både undertrykking, uro og urett. Det var ingen hinder, og det er ingen hinder for å feira jul på den måten som måtte passa for deg i år. Ta med deg glede. Husk festen!

Einar Sørliid Bondevik

Foto: Bernard O'Sullivan

GIE JIH GUSNIE ÁRROEMINIE

SVERIGE

Samiska rådet inom Svenska kyrkan
Kontaktperson: Erik-Oscar Oscarsson
Mobil: 070-253 59 78
E-post: erikoscar1954@gmail.com

Svenska kyrkan nationell nivå
Handläggare för samiska frågor:
Lisbeth Hotti

Svenska kyrkan, 751 70 Uppsala
Tel: 018-16 94 91
E-post: lisbeth.hotti@svenskakyrkan.se

Sydsamiskt arbete i Härnösands stift
Stiftsdiakon och samordnare för samiskt kyrkoliv:

Susanne Karlsson, Härnösands stift,
box 94, 871 22 Härnösand
Telt: 0611-254 42
E-post: susanne.karlsson4@svenskakyrkan.se

NORGE

Samisk kirkeråd

Generalsekretær: Kristina Labba,
postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo
Tlf: 478 92 801

E-post: kl286@kirken.no

Leder: May Bente Jönsson

Sørsamisk representant i Samisk kirkeråd: Svend Peder Vesterfjell

Saemien åålmegeaerie SÅR/ Samisk menighetsråd i sørsamisk område

www.kirken.no/saemien-åålmege
E-post: samiskmenighet@kirken.no

Leder: Sara Katarina Åhrén

E-post: sara.katarina.ahren@helgelandssykehuset.no

Medlemmer: Ida Therese Storslett, Laila Anita Otervik, Aud Renander og prest Einar Sørliid Bondevik.

Sekretær: daglig leder (se nedenfor)

Saemien åålmegea beajjetje åejvie/ daglig leder i samisk menighet i sørsamisk område: Monica Kappfjell

Gløttvegen 2, 7750 Namdalseid

Mobil: 993 49 477

E-post: mk924@kirken.no

Prest i sørsamisk område:

Einar Sørliid Bondevik,

Sørlandsveien 54, 8624 Mo i Rana

Mobil: 474 53 902

E-post: eb788@kirken.no

Diakoniarbeider i sørsamisk område:

Bertil Jönsson,

Dergaveien 57, 7898 Limingen

Mobil: 994 88 827

E-post: bj439@kirken.no

Trosopplærer:

Margrethe Kristin Leine Bientie

Grendavegen 8, 7370 Brekkebygd

Mobil: 412 88 227

E-post: mb789@kirken.no

DAERPIES DIERIE

► Sørsamisk kirkeblad

► Sydsamiskt kyrkblad

► Daerpies Dierie utkommer med fyra nummer per år genom ett samarbete mellan Härnösands stift och Nidaros bispedømmeråd samt med stöd av Sametinget i Norge.

Adress: Sørlandsveien 54,

N-6824 Mo i Rana, Norge

Telefon (mobil): 0047 474 53 902

E-post: dd@samiskmenighet.no

Prenumeration under 2024: 190 SEK.

Avgiften betales når faktura kommer.

Adressändring och prenumeration:

Kontakt redaktör:

dd@samiskmenighet.no

Grafisk form & repro: Verbum AB

Tryck: Pressgrannar AB,

Linköping, 2024

Redaktion

Redaktör, Norge:

Einar Sørliid Bondevik,

adress samma som ovan

Ansvarig utgivare, Sverige:

Anneli Hällgren, Härnösands stift,

box 94, 871 22 Härnösand

E-post: anneli.hallgren@svenskakyrkan.se

Redaktionsråd: Birgitta Ricklund,

Sylvia Sparrock, Lisbeth Hotti, Kajsa

Åslin, Sofia Strinnholm och Bertil

Jönsson

Texter och bilder

Material til nummer 1/2025 skickas

senast 12 februari till

dd@samiskmenighet.no

Fler samiska texter finns på:

► www.svenskakyrkan.se/

harnosandsstift/

(klicka på Andra språk/Other languages)

► www.svenskakyrkan.se

(klicka på Andra språk/Other languages)

► www.kirken.no/saemien-åålmege

SAMISKA VINJETTER

Orre saemneh: Nyheter

Gieries lohkih!: Kåra läsare!

Noere almetjh: Barn, ungdom

Guvvie: Porträtt

Doen jih daan bijre: Lite av varje

Guktie ussjedem: Hur jag tänker

Åssjalommesh: Tankar, andakt

Gie jih gusnie årroeminie: Vem och var

Kultuvre: Kultur

FÖRSTA SIDAN

► Detalj fra gudstjenestefeiring

i Snåsa kirke.

Foto: Meerke Krihke Leine Bientie

Efter vigningsgudstjensten i Uppsala domkyrka intresserte sig kungaparet for Härnösands stifts biskopsstav som overlämnats till Teresia Derlén och hon fikk möjlighet att berätta for dem om stavens samiska symbolspråk. Med på bilden är också ärkebiskop Martin Modeus.

Foto: Mikael Stjernstedt

Biskop Teresia Derlén på plats i Härnösand

Den 22 september vigdes Teresia Derlén till biskop for Härnösands stift. En vecka senere välkomnades hon till stiftet och nu är den nye biskopen i full färd med att lära känna församlingarna och människorna i sitt stift.

Högtiden i Uppsala domkyrka leddes av ärkebiskop Martin Modeus och samtidigt med Teresia Derlén vigdes också Ulrica Fritzon till biskop for Skara stift. Trots en storartad inramning med prominente gäster under de mäktiga valven i domkyrkan, var det en varm och berörande ceremoni där glädjen lyste igenom högtidligheten.

– Det kändes fantastisk att vara så omsluten av bön, gemenskap och lovsång, sammanfattade Teresia Derlén sina känslor efteråt på kyrkbacken, då fikk hon också möjlighet att berätta om biskopsstavens samiska symbolspråk for kungaparet.

En vecka senere välkomnades hon till sitt stift under en mot-

Foto: Kajsa Åslin

”Det kändes fantastisk att vara så omsluten av bön, gemenskap och lovsång.

Teresia Derlén,
nyvigd biskop for Härnösands stift

tagningsgudstjenst i en fullsatt domkyrka i Härnösand. Och sedan väntade den redan påfylld kalender på de oppgifter som ankommer en biskop: församlingsbesök, sammanträden, andra möten och överläggningar.

– Att ta tillvara på alla församlingsbor som finns i stiftet, det är den rikedom och det ansvar som getts mig. Det är ett stort oppdrag och det är ingenting man gör ensam. Det gör vi tillsammans, med målet att kyrkan ska fortsätta vara mötesplatsen for Gudsrelationen och trosgemenskapen, det som bär i livet, sammanfattar hon sitt viktigaste oppdrag.

TERESIA DERLÉN är född 1975, oppväxt i Eskilstuna och Sundsvall och doctor of Philosophy in Theology vid King's College, London. Hon har senast arbetat som biskopsadjunkt och stiftsteolog vid Västerås stift. Tidigare har hon arbetet som präst i olika roller i England och i flera församlingar i Luleå stift.

Kajsa Åslin

Stortinget beklager fornorskningspolitikken

Rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen har blitt behandlet i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. De la fram sin innstilling for Stortingets plenum som så behandlet innstillingen den 12. november. Med unntak av Fremskrittspartiet stilte alle partier seg bak beklagelsen.

I vedtaket i sier Stortinget at de ”vil formidle sin dypeste beklagelse for de overgrep for fornorskningspolitikken innebar for samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Med dette ber Stortinget om unnskyldning for tidligere stortings aktive rolle i fornorskningspolitikken, og erkjenner ansvar for denne politikken konsekvenser for grupper og enkeltindivider.”

STORTINGETS VEDTAK er på til sammen 17 punkter som i hovedsak omhandler hvordan man kan styrke og ivareta språk og kultur for samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Ulike mindretall i komitéen fremmet ytterligere 76 punkt til vedtak som oppfølging av rapporten. En innvending mot vedtaket i Stortinget er at det sies lite om forvaltning av land og vann i punktene som ble vedtatt. Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) er særlig kritisk til at det ikke er vedtak konkrete tiltak i forhold til reindriften som de mener lider under en pågående tap av områder.

I FORBINDELSE med budsjettet skal regjeringen fremover avlegge rapport om arbeidet overfor urfolk og nasjonale minoriteter. En helhetlig melding om arbeidet skal legges fram for Stortinget en gang i hver stortingsperiode, første gang i 2027. Vedtak og dokument kan du studere videre på stortinget.no.

Einar Sørliid Bondevik

Eva Maria Fjellheim (til høyre) opprettet det uavhengige Elsa Laula Renbergs Institutt sammen med Henrikke Sætre Ellingsen (til venstre) og Mikkel-Berg Nordlie under Fosen-aksjonene i Oslo. Her fra et arrangement i Mosjøen.

Foto: Einar Sørliid Bondevik/DD

Doktorgrad om sørsamisk motstand mot kolonialisering

Eva Marie Fjellheim har gjennom mange år studert urfolks kamp for rettigheter og områder. Hun har tidligere gjort feltarbeid og studier i Latin-Amerika. Hennes doktoravhandling dreier seg om kampen i sørsamiske områder mot kolonialisering, en kamp som skjer både i akademia, byråkrati og domstoler.

Avhandlingen ble avlagt ved UiT Norges arktiske universitet, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning. Selve

disputasen fant sted 28. oktober og kunne følges på nett for de som ikke hadde anledning til å være til stede i Tromsø.

Avhandlingen er skrevet på engelsk. Et kort sammendrag er skrevet på både sørsamisk, engelsk og norsk. Disputasen ble også holdt på engelsk med Gro Ween, Oslo universitet som 1. opponent og Nicholas Copeland fra Virginia Tech (USA) som 2. opponent.

Prøveforelesningen diskuterte "strategisk uvitenhet" (strategic ignorance) brukt i politisk kamp. Uvitenhet er ikke bare en tilfeldig

mangel på kunnskap. Uvitenhet kan også være ønsket for å unngå å forholde seg til kunnskapen. Den kan brukes til å motstå undertrykkende system, men uvitenhet blir ifølge Fjellheim oftest brukt av mennesker med makt for å holde på makt, oppnå profitt eller unngå ansvar.

FJELLHEIM VISTE til tobakksindustrien som eksempel der uvitenhet har blitt brukt som strategi. Ved å så vil om helseskader ved tobakksbruk kunne man bruke "uvitenhet" som argument for

fortsatt reklame for tobakksprodukter. Noen få eksperter kan så nok tvil til at myndigheter ikke vil gjøre grep mot industrien som dermed kan fortsette sitt salg og holde på sin profitt.

Urfolks kunnskap har ifølge Fjellheim ofte blitt devaluert. Dette har sammenheng med kolonial dominans der de kolonialiserte som overtar makten i et område setter sin kunnskap øverst og annen kunnskap blir sett på som usikker.

I SAMISKE OMRÅDER har dette vært en strategi i lang tid. Fjellheim viste til Yngvar Nielsens arbeid på slutten av 1800-tallet der han bestridde og sådde tvil om samisk kunnskap og nærvær i sør-samiske områder. Gjennom at Nielsens påstander ble tatt inn som kunnskap i akademia og rettsvesen har dette hatt direkte konsekvenser opp til våre dager og gitt privilegier til nybyggeres interesser.

I aktuelle rettsprosesser blir også uvitenhet brukt som strategi. Fjellheim viser til Fosen-saken der departementet etter Høyesteretts avgjørelse sier at "vi trenger mer kunnskap".

FAKTA

Om avhandlingen

► Avhandlingen er på 117 sider med oppsummerende avsnitt underveis. En rik referanseliste viser til videre materiell for den som ønsker å lese mer.

► Avhandlingen kan lastes ned på: <https://munin.uit.no/handle/10037/35231>

► Den hele og fulle tittelen er *Resisting unfinished colonial business in Southern Saami reindeer herding landscapes: Struggles over knowledges, worldviews, and values.*

Dette mener hun er en bevisst strategi og viser til at kunnskap som allerede er lagt fram, blant annet utbyggerens egne gps-målinger som viser reinens unnvikelse, blir sett bort fra fordi det ikke passer inn i et ønsket kunnskapsgrunnlag.

I Sverige ble en rapport i forskningsprogrammet Vindval ifølge Fjellheim holdt tilbake fra publisering fordi den inneholdt for omfattende konklusjoner. Rapporten er senere publisert av Sveriges lantbruksuniversitet som stod for arbeidet med rapporten. Rapporten har blitt omtalt som kontroversiell i rettsaker, noe Fjellheim mener er et eksempel på "valgt uvitenhet".

I Øyfell-saken mener Fjellheim uvitenhet er brukt som strategi for å forsinke og forhindre prosesser. Der gikk utbygger med på å finansiere en kunnskapsrapport først etter at tillatelse til vindkraftverket var gitt. I selve byggeplanen ble ikke rapporten inkludert, og i senere rettsrunder har rapporten blitt diskreditert av utbygger.

UVITENHET KAN altså være strategi for å unngå å ta hensyn. Fjellheim mener derfor det er viktig også å studere uvitenhet (ignorance). Det er viktig å vite hvem som tjener på uvitenheten. Uvitenhet er ikke (nødvendigvis) det motsatte av kunnskap, men et sosialt, politisk og kolonialt produkt. Strategisk uvitenhet har vist seg som et effektivt redskap for å fjerne samiske områder, sier Fjellheim.

Einar Sørliid Bondevik

Bokmässan i Göteborg – en besøkars refleksjoner

Det var en høgtidlig stund når jag steg in på Svenska mässan i Göteborg och klev rakt in i en lägerplats där de samiska färgerna lyste i olika textilier och där koltar av alla möjliga härkomster vimlade.

De två huvudteman som var i fokus under årets bokmessa var Rymden och Saepmie, och det var tydligen framför allt Saepmie var ett mycket efterlängtat ämne. Äntligen i fokus!

Under bokmässan erbjöds många öppna programpunkter och många seminarier i mindre rum, men med större fokus. Inriktningen var mångsidig och det var svårt att välja vilka man skulle prioritera. Under fyra fullspäckade dagar kunde besökare lyssna till samtal om den samiska stjärnhimlen, boksamtal med författare som skildrar den samiska historien och sitt eget arv, funderingar kring kolonialism och Svenska kyrkans ansvar för skogsfrågor kontra renskötsel.

Man kunde även möta systerarna Hannah och Magdalena Graaf som tillsammans med Evelina Solsten funderade över vad som är "typiskt samer".

SEMINARIET OM skogsfrågor väckte starka känslor hos många som lyssnade och även det omtalade seminariet om samer som en utsatt minoritet eller ett privilegierat urfolk väckte starka känslor som visade på att synen på

Författaren Tina Harnesk i samtal med Åsa Nyström, biskop i Luleå stift.

Foto: Emilia Holmlund

samer fortfarande är något som vi behöver fortsätta arbeta med för att nå respekt och acceptans.

På Svenska kyrkans scen "Se människan" präglades samtalen med samiska författare av mycket värme men även av den stora försoningsprocessen som pågår. Det var fina samtal om hur kyrkan som en representant för staten har gjort fruktansvärda saker mot det samiska folket, men också är den enda dåtida myndigheten som faktiskt bett om ursäkt och jobbar för försoning. Det stod klart att försoningen är viktig, men det kommer att ta tid.

MÅNGA PERSONPORTRÄTT stod också i fokus på Svenska kyrkans scen, där bland annat Tina Harnesk berättade om de starka karaktärerna i boken *Mödra-*

”Det var som om vi alla kände varandra.”

märg, Ann-Helen Laestadius om personer som uthålligt och envist kämpade för sin mark i *Far inte till havet* och Mats Jonsson om Stor-Stinas mod, värme och tragiska öde i *Stinas Jojk*.

För mig personligen var det första besöket på Bokmässan, någonsin, och jag ångrar inte att jag åkte dit just för huvudfokus Saepmie. Jag reflekterade på tåget hem över hur starkt intryck det gjort på mig och hur jag sett fler människor som nyfiket och öppet deltog för att få mer kunskap om Saepmie, den samiska kulturen och människor som lever den. Samtidigt var det mycket som gjorde ont, vilket det gör när man möter sitt eget sårbara arv av en borttvingad kultur, en tvångsflyttad identitet som blir något annat i flera generationer.

FRAMFÖR ALLT så kände jag en stor stolthet över alla som deltog, som delade sin kunskap och som tog diskussionerna på olika seminarium, över alla som bar sina koltar med stolthet och som talade på olika samiska språk, som visade på den samiska gästfriheten och gjorde plats för alla, som bjöd in till att sitta bredvid. Det var som om vi alla kände varandra, vi hälsade med glädje på varandra även om vi inte hade en aning om vilka vi var, men vi hörde ihop. Jag åkte hem med en känsla av att Saepmie är så stort, men samtidigt så himla litet – och det är gott i själen!

Emilia Holmlund

Saemien gærhkoebiejieh 2025 / Samiske kirkedager 2025

Jielijes gierkie – Jielijes gærhkoe / Levende stein – Levende kirke

”Báetede altese gáajkoe, jealijes gierkien gáajkoe maam gáetie – tseegkijh baelhkiestín! Gierkie veeljesovveme jìh Jupmielasse vyörtege. Sjídtede dijijeh aaj jealijes gierkine gíeh voejkene – gáetine tseegkesovvede! Sjídtede aejlies hearrine jìh guedtede voejkene – sjíelh mejtie Jupmele aavosne Jeesus Kristusínie dáastohte!”

1. Píeh/1. Pet 2,4-5

► Tema for Samiske kirkedager handler om fast steingrunn og at vi som tilhører Kristus – den levende steinen – også er levende steiner, en levende kirke.

”Díhte gie mov baakojde gávla jìh dejtie goltele, goh vijsies álma gie gáetiem tjagkere – deavan

nille tseegki. 25 Featagi, jeano dolvi, gáetien vuestie biegekijj, læjhkan gáetie tjáadtjoeki juktie tjagkere – deavan nille tseegkesovveme.”

Meeht/Matt 7,24-25

► Så sett av 27.-29. juni for Samiske kirkedager i Alta!

Registrering og mer informasjon på flere språk finnes på samiskekirkedager.no

Stuhtje gærjeste: Niejtetje sáarajgumie

Niejtetjen smaave gïetetjh eevre galmeme jïh raaktan tjáetskiemistie gyhtjegamme. Áh, man buerie jis barre onn' ohtje sáaratjistie áádtjeme biktiehtidh! Dagke edtja doestedh, aktem sáaretjem vaeltedh viédjtjen vööste tsïhkijehdedh guktie nimhtie áádtje gïetetjidie biktiehtidh? Aktem sáaretjem tjomhpeste vaalta. – "ritsj"! Guktie destie

praedteste, jïh gaajh guktie buala! Baahke, tjëlke dááletje. Barre goh tjoevkese, maam gïeti sisnie steereminie. Rovnegs tjoevkese hov. Niejtetje átna barre goh lea tjahkan vuebnién bealesne gusnie meassah-labjah leah gævnjan. Dan njaelkieslaakan buala, jïh destie hov áádtje bæktahtalledh. Niejtetje jualkatjidie seejke, guktie áádtje dejtie aaj bæktahtalledh. Dellie dááletje jamhkalávva, vuebnie

aaj varki gaarvane – jïh niejtetje govnesáaratjinie gïetese baatsa. Aktem vielie tsïhkijahta – áh, guktie buala! Guktie destie tjuavkede! Goh gierkieviédjtjen vööste tjuavkede, dle barre goh tjalse viédjtjne sjædta, maam raakti tjïrrh vuajna! Dennie stáapesne vuajna stoerre buertie veelkes dealojne bartaldihkie, tjæbpies gáajvoeh, gaerieh jïh bosseldihkie ledtiem díeve sviskerijstie jïh eahpalljstie.

►Orrejaepie-
iehkede.
Tjáetskeme.
Tjuatsa jïh
sjuevnjede.
Sjuevnjiedisnie
onne, siegkies,
giefies niejtetje

gaataj-reejki lea vaadtsehtjeminie, tjohpeht jïh báadtsoeh juelkiejgumie. Ávteskuvmesne, láamman sisnie jïjnïh sáarah, mohte ij guhte gænnah sjïhth satneste maam ástedh. Guktie gïetetjidie biktiehtidh, dellie aktem sáaretjem vaalta, tsïhkijahta.

Niejtetje sáarajgumie lea akte dejstie H. C. Andersenens byögkelommes heamturijstie, jaepien 1848 voestes aejkien bæjkhoehtovveme.

SAMMENDRAG

Både på sørsamisk og nordsamisk

►Piken med svovelstikkene av H.C. Andersen finnes nå på både sørsamisk og nordsamisk. Fortellingen om fattigjenta som dør etter at hun har forsøkt å varme seg med sine aller siste fyrstikker er H.C. Andersenens aller tristeste eventyr og har rørt mange i de 180 årene siden den ble skrevet. De samiske utgavene er en bildebokversjon som baserer seg på en norsk utgave fra Cappelen Damm i 2020. De nostalgiske og gripende illustrasjonene er laget av Asbjørn Tønnesen.

Kilde: PRM Trøndelag fylkeskommune

FAKTA

Niejtetje sáarajgumie

►Utgitt av Gïelem nastedh i samarbeid med Trøndelag fylkesbibliotek.

►Oversatt til sørsamisk av Maja Lisa Kappfjell.

►Bøkene kan kjøpes fra Saemien sijte, Gaaltje, Samisk litteratursenter, og Ajtte. Bibliotek kan kjøpe hos Biblioteksentralen.

En humørfyllt gjeng besøkte Oppdal kirke før avreisen.

Foto: Einar Sørliid Bondevik

Stor konfirmantgruppe i Saemien Åålmege

Første helga i oktober var det opptatt for nytt konfirmantkull i Saemien Åålmege. Fra Trofors i nord, Kristiansund i vest og Brekken i øst reiste vi til Trollheimen og Nerskogen og møttes ti konfirmanter pluss ledere.

Dette er første gang Saemien Åålmege har hatt et eget arrangement på Nerskogen, og det ble en triveleg helg for både konfirmanter og ledere og voksenkontakter. Her ble vi bedre kjent med hverandre gjennom leker, undervisning og aktiviteter. Vi fikk også besøk av Aina Kant fra Trollheimen sjette som fortalte om sitt liv og om området.

Vi deltok også som en del av menigheten på søndagens gudstjeneste i Nerskogen kirke. Der ble det feiret nors-samisk guds-

tjeneste i en fullstappet kirke der to barn ble døpt. Det ene dåpsbarnet var av samisk familie og ble døpt med liturgi på samisk. Leiren ble avsluttet med besøk i Oppdal kirke der vi skal feire konfirmasjon i august kommende sommer.

Ledere på leiren: Meerke Krihke Leine Bientie, Einar Sørliid Bondevik og Bertil Jønsson fra Saemien Åålmege og ung leder Maida Kappfjell Åhrén. Konfirmanter: Benjamn Andre Benjaminsen (Inderøy), David Guvsam (Kristiansund), Issac Pentha Bakken (Røros), Kristine Kappfjell (Namsskogan), Leila Bransfjell og Saja Mali Thomasson Punde (Brekken), Laara Dunfjeld-Mølnvik og Saake Dunfjeld-Berg (Snåsa), Olov-Niila Kitty (Tofors) og Samuel Reiten Bientie (Bjugn).

Einar Sørliid Bondevik

Följ sydsamiskt kyrkoliv och kultur
– teckna en prenumeration på Daerpies Dierie

Tidningen kommer ut med fyra nummer per år.
En prenumeration kostar 190 kr/år.

Vill du prenumerera?

Mejla redaktören:
dd@samiskmenighet.no

Ange namn och postadress,
för leverans av tidningen.

Ange även e-postadress
för fakturan.

Flott feiring i Trondheim

Siste helg i august ble Orre testamente lansert med storslagent arrangement i Östersund. Den andre helga i november ble det en ny feiring i Trondheim med god deltagelse og ulike arrangement.

Som i Östersund var det både gudstjenester, utstilling, konsert og seminar som sammen utgjorde feiringen av Orre testamente – det nye testamente på sørsamisk. Helgen ble innledet med en kort andakt ved det sørsamiske alteret i Nidaros domkirke med nærmere hundre personer til stede. Der ble både Saalmegærja og Orre testamente brukt. Rett etter andakten gikk man over til Øysteinsalen i Erkebispegården og seminar mens de unge kunne bli med på en egen kirkevandring i domkirka.

ARBEIDET MED oversettelse var tema på seminaret. Bierna Leine Bientie fortalte om sin 40-årige vandring fra samisk morsmåls-taler, men likevel skriftlig anal-fabet, til senior bibeloversetter. Hans-Olav Mørk jobbet som har arbeidet med oversettelser i Bibelselskapet gav oss et både historisk og prinsipielt innblikk i arbeidet med å oversette Bibelen gjennom to tusen år.

Fra seminaret gikk turen rett over til konsert i Vår Frue kirke med Ramona Linnea (Kappfjell Sørfjell) og iDJa (Markus Tonhagen). De har i høst deltatt i programmet Norske Talenter hvor de nådde semifinalen. Deres musikk er en miks av joik og elektronika der lyder fra naturen – inkludert vindturbiner – er en viktig del av lydbildet.

Det har gitt ut albumet *Stories from Saepmie* og tar med seg gamle tradisjoner og fortellinger i sin musikk. Konsert ble godt mottatt av publikum.

SØNDAGENS GUDSTJENESTE tok hele den store Nidaros domkirke i bruk. Liturgene forflyttet seg fra korsalteret i vest til det samiske alteret i sør ved tårnfoten og til høyalteret i øst gjennom gudstjenesten. Det ble lagt et eksemplar av Orre testamente på hvert av alterene i domkirka. Slik ble det gjort tydelig at det samiske hører til i hele kirka, ikke bare ved alteret med samisk utsmykning.

Etter gudstjenesten var det kirkekaffe i en fullsatt Øysteinsal i Erkebispegården med hilsener fra blant andre Kirkerådet, Samisk kirkeråd og Trondheim kommune.

Einar Sørliid Bondevik

Det var første gang Ramona Linnea og iDJa holdt konsert i et kirkerom, men det ble godt tatt imot av både musikere og publikum. Foto: DD/Einar Sørliid Bondevik

Orre Testamente i bibeloversettelsens historie

►Bibelens fortelling om Babels tårn i 1 Mos 12 starter med at alle mennesker snakker samme språk, og slutter med hvor vi er i dag. Det er nå mer enn 7000 levende språk i verden, og ingen er helt like. Noen sier oversettelse er umulig. Andre sier at å oversette er å forråde meningen i kildeteksten. Og likevel: Oversettelse skjer og har skjedd i flere tusen år.

Det er umulig å oversette helt eksakt fra et språk til et annet, vi må gjøre så godt vi kan. Det er sor-gen. Om noen ikke er fornøyd, må de oversette på nytt og vise at det kan gjøres bedre. Det er trøsten. Derfor er arbeidet med å oversette Bibelen aldri helt fullført på noe språk. Det er utfordringen.

Oversettelse pågår. Det har vært en del av den bibelske formid-

lingstradisjonen fra tidlig av. De fleste av kildetekstene til den hebraiske bibelen, vårt Gamle testamente (GT), ble ferdigstilt på 400-tallet f.Kr. Bibelhebraisk var i bruk i Judea i gammel tid. Da perserne på 500-tallet erobret Judea, ble administrasjonsspråket arameisk. De yngste tekstene i GT er delvis skrevet på arameisk. Hele den hebraiske Bibelen ble etter hvert oversatt til arameisk i såkalte Targumer, som betyr "oversettelser".

DA ALEXANDER den store på 300-tallet beseiret perserne og etablerte sitt hellenistiske verdensrike, overtok gresk som

administrasjonsspråk. På denne tiden startet også arbeidet med å oversette den hebraiske bibelen til gresk. Det startet i Egypt, hvor det var en stor jødisk befolkning som ikke kunne hebraisk lenger, og fortsatte i Judea. Oversettelsen kalles Septuaginta, fordi det ifølge tradisjonen var syttito oversettere med fra starten. Judea var flerspråklig på Jesu tid. Både bibelhebraisk, arameisk, gresk og latin var i bruk i ulike sammenhenger.

Forfatterne av Det nye testamente (NT) skrev på gresk, og de første kristne brukte Septuaginta-oversettelsen av GT som "sin" bibeltekst. Men da hele Bibelen

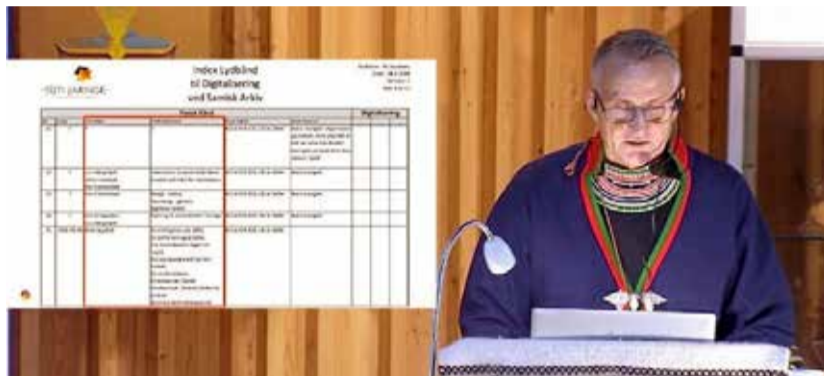
Aanna 100 - fortid og framtid i Hattfjelldal

Språk- og kulturarbeideren Jaahkenelkien Anna (Anna Jacobsen) ble født 30. oktober 1924 og døde 2. april 2004. 100-årsdagen for hennes fødsel ble markert og feiret med en to-dagers konferanse på Sijti Jarnge i Hattfjelldal 30. og 31. oktober.

Konferansen bød på både historiske tilbakeblikk på Anna Jacobsens arbeide og aktuelt arbeid med arkiv og revitalisering og teknologi i språkarbeidet. Oppmøtet på Sijti Jarnge var på 40–50. I tillegg var det flere som fulgte strømmingen av konferansen gjennom Same-tingets nett-tv.

Konferansen ble åpnet med nasjonalsangen forfattet av Isak Saba og som Anna har oversatt til sørsamisk. "Den fineste nasjonalsangen jeg kjenner til" siterte konferansier Ina-Theres Sparrok en av sine norske lærere fra skolen. Konferansespråket var i all hovedsak sørsamisk. Gjennomført var også samisk bruk av slektskapsbe- nevelser, både når man omtalte Anna og introduserte eller om- talte foredragsholdere eller andre personer.

Anna Jacobsen, født Kappfjell, vokste opp ved Majavatn helt sør i Nordland i et sørsamisk miljø

Nils Johan Jacobsen er sønn av Anna Jacobsen. Han arbeider nå på Sijti Jarnge og fortalte om arbeidet med å digitalisere gamle lydbånd. Foto: Sijti Jarnge

med sterke språklige, kulturelle og politiske tradisjoner. Hun snakket kun sørsamisk da hun begynte på sameskolen i Havika ved Namsos. På seminaret fortalte Nanni Westerfjell fra hennes liv og virke. Der la hun stor vekt på hennes oppvekstmiljø og hvordan dette formet Anna og hennes engasjement for samisk språk og samfunn.

SØRSAMISK PREST Bierna Bientie fortalte om sitt samarbeid med Anna Jacobsen i oversettelser av bibeltekster og salmer og oppstar- ten av *Daerpiés Dierie*. Et prinsipp i språkarbeidet sammen med Anna var at de måtte bruke det "gamle språket". Sammen ble de tildelt Bibelprisen i 1997 for Jupmelen

rjihkan lea gietskesne, oversettelsen av Markus-evangeliet fra 1993.

Teaterbyggeren Anna ble også presentert gjennom innlegg fra Ada Einmo og Cecilia Persson. Ada Einmo skildret Anna som visjonær med tanke på teater og scenekunst som aktør i identitets- og nasjons- bygging. Og da det skulle skrives prosjektsøknad før oppstarten av Åarjelhsaemien teatere var melding fra Anna til Ada tydelig: "Beskjedenhet har ikke imponert noen". Summen i budsjettøk- naden ble økt og søknaden ble innvilget. For Cecilia Persson var det av stor betydning å få møte det sørsamiske miljøet gjennom teateret. Hun fremhevet også Anna som en sterk formidler gjennom stykker som Anna deltok i, både

som skribent og som skuespiller.

Språkteknologi var ett av te- maene som ble drøftet den andre dagen. I samarbeid med Divvun og Giellatekno er det nå lansert en talegenerator som leser samiske språk. Den sørsamiske stemmen er bygd på Anna Jacobsens tale. Talegeneratoren er tilgjengelig på borealium.org. Vi ble også kjent med arbeidet til Gielegaaltije som fagkyndig språkorgan for de samiske språkene. De har språkar- beidere i Norge, Sverige og Fin- land og innenfor de fleste samiske språk. Nylig ble det også konstitu- ert en pitesamisk språk-komité.

REVITALISERING AV sørsamisk språk ble drøftet i et innlegg av David Kroik. Han pekte på flere områder der man ubevisst overtar svensk/norsk (eller engelsk) ter- minologi og bare legger til samiske ord. Han mente blant annet at mye av skiltingen i samiske områ- der bar preg av det.

Det finnes mye dokumentasjon gjennom bilder, lydopptak og fil- mer som formidler samiske forhold og tradisjoner. Inga Marja Steinfjell er fagdirektør ved Arkivverket, samisk arkiv, og fortalte om arbei- det med å bevare og gjøre tilgjeng- elig materiale de får tilsendt.

Einar Sørliid Bondevik

ble oversatt til latin på 400-tallet e.Kr., valgte oversetteren, Hiero- nymus, å oversette GT fra den hebraiske teksten og, selvfølgelig, NT fra den greske. Dette prinsippet er blitt fulgt siden. Orre Testa- mente er oversatt fra de eldste greske håndskriftene til NT. Men oversetterne har også brukt andre bibeloversettelser til hjelp.

UTGANGSPUNKTET FOR en god oversettelse er kildetekstens betydning i sin opprinnelige, språklige og kulturelle sammen- heng. Samtidig er målet å formidle en forståelig oversettelse til mot- takerne i dag. Dette er utgangs- punktet for spenningen mellom en

kildetekstnær og en målpråksnær oversettelsesstrategi.

I arbeidet med Bibel 2011 og den nye Bibel 2024 på norsk, kom den- ne spenningen til uttrykk gjennom en dobbelt målsetting: "nærmere kildeteksten" og "nærmere det norske språket". Samme prinsipp er fulgt i Orre Testamente.

De språklige bildene, navne- ne på personer og steder og en del spesielle uttrykksmåter i den greske kildeteksten, er tatt vare på. Samtidig brukes det sørsamis- ke språkets unike uttrykksmu- ligheter. Men noe har språkene også felles: De bruker tidsformen presens i fortellinger. Det uttryk- ker at noe skjer her og nå. Når

evangeliene blir gjenfortalt slik de gamle sørsamene gjorde, blir de like levende som på gresk.

Kroppen er utgangspunktet for språket, og språket rommer en stor mengde erfaringskunnskap, formet av mange generasjoner før oss. Gjennom språket får vi kon- takt med den samme kroppslige verden av erfaringer som mødrene og fedrene levde i. Samtidig heter det at å oversette er det samme som å forstå.

OVERSETTERNE AV Orre Testamen- te har brukt sitt eget språk som verktøy for å forstå den teksten de oversetter, og leve seg inn i den. Slik har oversetterne lært

språket sitt på nytt mens de har oversatt. Slik har de også vokst som språkbrukere, og slik har det sørsamiske språket vokst sammen med dem. Filosofen Paul Ricoeur kaller det for "språklig gjestfrihet" å la en tekst få uttrykk gjennom en oversettelse. Det fører samtidig til en berikende utvikling av språket som det oversettes til.

Hans Olav Mørk
Tidligere seniorrådgiver for bibeloversettelse i Bibelselskapet

Foto: Bibelselskapet

SPRÅKSPALTEN

Guktie
dov nomme?

Mov
nomme...

Aelkieh saemiesticdh!

Begynn å snakke sørsamisk!

Her kommer litt ”starthjelp” for deg som vil begynne med sørsamisk språk. Det er lett å lære litt, og litt er mye mer enn ingenting. Så sett i gang – aelkieh saemiesticdh!

Vearelde = været
Magkeres vearelde daan biejjien?
= Hva slags vær er det i dag?
Daan biejjien ... = I dag er det...
mullie = overskyet
ebrie = regn
biegke = vind
låedtjie = vindstille
mearhka = tåke
gaskeme jih ræjrie = lyn og torden
bijveles = varmt vær
tjåetskemes = kaldt vær
Daan biejjien biejjie guaka = I dag skinner sola
Daan biejjien tjuatsa = I dag snør det

Laahkoeh = slekt
Tjijdtjie = mor
Aehtjie = far
Maana = barn
Åabpa = søster
Vielle = bror
Aahka = bestemor
Aajja = bestefar
Maadter-aahka = oldemor
Maadter-aajja = oldefar
Jiekie = onkel, fars eldre bror
Tjijetsie = onkel, fars yngre bror
Jyöne = onkel, mors bror
Maake = onkel, mann til gåeskie, muahra eller seasa
Gåeskie = tante, mors eldre søster
Muahra = tante, mors yngre søster
Seasa = tante, fars søster
Jijmie = tante, kona til jiekie, tsietsie eller jyöne
Aajkohke = søskebarn
Laevie = tremenninger
Gåmma = kone
Geelle = mann
Laevie = tremenning/firmenning

Dov lea åabpa? = Har du en søster?
Dov lea åerpenh? = Har du søsken?
Giéh dov eejhtegh? = Hvem er foreldrene dine?

Naina Jåma

Åarjelsaemien vierhtiesaafoe

Nattvardskärl för konfirmationsläger

Nu finns nattvardskärl med tillbehör särskilt framtagna till det samiska konfirmationslägret på svenska sidan av Saepmie.

Konfirmationslägret är tänkt att fortsättningsvis alternera mellan olika områden av Saepmie. Det har inneburit en önskan att lägret ska ha egna sockentyg, det vill säga nattvardskärl med tillbehör. Tanken är att föremålen ska visa på traditionen i det område där lägret är. Därför har konfirmationslägret nu tre uppsättningar sockentyg: för sydsamiskt, nordsamiskt och lulesamiskt område.

BILDERNA HÄR intill visar några av föremålen som tagits fram för att användas i det sydsamiska området. Kärlen är tillverkade av Tomas Magnusson och textilierna som hör till sockentyget, har Lene Cecilia Sparrok tillverkat. Samtidigt har en sydsamisk stola skapats, tillverkad av Annelie Jernunger.

Det samiska konfirmandlägret har fått egna nattvardskärl, här de kärl som kommer att användas när lägret arrangeras på sydsamiskt område.

Foto: Håkan Wike

Samtliga föremål har tagits fram inom ett projekt som drivs av slöjd och konstnårsorganisationen Duojáriid ja dáiddáriid searvi. Projektet finansieras med bidrag från Svenska kyrkan och handlar om hur kyrkliga föremål kan gestaltas utifrån samisk tradition.

Kajsa Åslin

Kärllet för bröd är vackert utsmyckat med ett fintrådigt rotarbete.

Erstatningsbeite for Fosen-reinen foreslått

Som en del av løsningen på Fosen-saken har staten tatt på seg ansvaret med å finne erstatningsbeite for reindriften som er rammet av vindkraftutbyggingen på Fosen.

Etter undersøkelser har man kommet fram til at området Håmmålsfjellet-Sålekinna i Nord-Østerdal er et egnet område. Området har i historisk tid vært brukt av reindriften, men har senere blitt definert ut av området for reindriften.

Fra reindriften blir det uttalt at området er godt egnet, selv om det primære ønsket hadde vært å få tilbake areal til vinterbeite på Fosen. Det er også store avstander

med transport, men det skal være innenfor det som er forsvarlig dyrevelferd.

LOKALT I OMRÅDET er forslaget blitt møtt med overraskelse. For det første fordi man ikke har blitt involvert i prosessen før forslaget er lagt fram.

Videre vises det til eksisterende konflikt mellom reindriften og landbruk der det er vanskelig å avgrense areal. Blant annet kommenterer avisa *Nationen* i en leder at staten her må bekoste gjerdebygging for å avgrense konflikter mellom reindriften og landbruk.

Området skal tas i bruk fra vinteren 2026–2027.

Datahjelp til sørsamisk uttale

Ved UiT Norges arktiske universitet er det nå utviklet en talesyntese som leser opp sørsamisk tekst med riktig uttale. Stemmen er basert på opptak av Anna Jacobsens stemme fra lydbøker og i NRK sine arkiver hun arbeidet som journalist i radioen.

Jeg er glad for at moderne teknologi gjør det mulig å ha fungerende talesystemer med høy kvalitet også for minoritetsspråk. Vi er veldig fornøyde med at vi nå lanserer sørsamisk talesyntese og jeg er spent på hvordan sørsamiskspråklige synes det høres ut når datamaskinen snakker språket, sier Divvuns taleteknologiekspert Katri Hiovain-Asikainen til UiT sin nettside.

Det er tidligere lansert talesynteser for nord- og lulesamisk. Prøv det gjerne på borealium.org

Orre testamente firades i Graninge

Söndag den 20 oktober mottog Sollefteå pastorats kyrkoherde Charlotte Odelberg högtidligt Orre testamente, Nya testamentet översatt till sydsamiska i Graninge församling i Sollefteå pastorat. Birgitta Ricklund från Ektiebarkoe, samrådsgruppen för samiskt kyrkoliv i Härnösands stift, överlämnade testamentet.

Agendan och temat för dagens texter och psalmer var "Att söka sina samiska rötter". Texterna i agendan var utskrivna på sydsamiska och svenska, vilket innebar att det lästes på båda språken. Representanter från sameföreningen medverkade genom att texterna lästes på sydsamiska, vilket lyfte gudstjänsten till att kunna benämnas som samisk gudstjänst. Orre testamente/Nya testamentet och Saalmegærja/psalmboken kom i bruk denna dag.

Prästen Pär-Jonas Odelberg höll i slutet av gudstjänsten ett samtal mellan sig och Birgitta Ricklund om att söka sina rötter. Avslutningsvis spelade kantor Birgitta Binnegård Samefolkets sång (den samiska nationalsången).

BESÖKARNA HÄLSADES välkomna till församlinggården där det serverades kaffe och renklämma.

I anslutning till fiket höll Birgitta Ricklund, som arbetar som konsthanverkare, ett föredrag om hur hennes konsthantverk ger henne kraft att förmedla sitt samiska kulturarv, historia och sina samiska rötter till betraktaren. Det blev en fantastisk väl genomförd aktivitet i en liten men stark bygd.

Ett 40-tal personer från såväl Graninge, Näsåker, Backe, Helgum och Sollefteå hade denna dag sökt sig till aktiviteten med samiskt tema i Graninge församling, en församling mitt i vinterbeteslandet för fjällrenar och med berättelser om samisk historia förr och nu.

Birgitta Ricklund

Foto: Peter Madison

Glädje och utmaningar

Vilken höst och vinter vi har bakom oss! Samisk kultur och språk har tagit plats på stora svenska kulturarenor mer än någonsin tidigare.

Under Bokmässan i Göteborg i slutet av september där Saepmie var tema och Tjállegoahte, Bágo och Sámi Girječálliid Searvi, var hedersgäster. I tema Saepmie ingick en stor monter, en egen scen och många olika seminarier som handlade om samisk kultur och samhällsliv.

Under hösten lanserades även Nya testamentet på sydsamiska – Orre testamente. En betydelsefull och viktig händelse för det sydsamiska språket och samers plats och delaktighet i kyrkan. I december sänds årets julkalender Lopmenihkedassh som handlar om en samisk familj. Döttrarna i familjen blir indragna i ett mysterium. I huvudrollerna ser vi Ella-Márge Nutti och Hedvig Åhrén.

MEN DET har också varit en höst präglad av en debatt med hårt tonläge på flera av de stora svenska tidningarna och på social media. Ledarskribenter och krönikörer har på ett osmakligt och osakligt sätt bland annat talat om samer som ett hinder för utvecklingen i Sverige, kallat sanningskommissionen historierevision och målat ut flera samiska författare som lobbyister och aktivister.

” I en tid av splittring och kraftfulla försök att skapa ett ”vi och dom”, låt oss då stå enade.

Detta är mycket allvarligt. När halvsanningar, lögner och missvisande budskap trycks ut till flera hundratusen läsare. De flesta med mycket liten kunskap om samisk historia och nuvarande situation. Detta riskerar att bidra till mer fördomar, hat och hot mot samer. Vad som skrivs i media påverkar vår vardag. Det önskar jag att medier i Sverige har större respekt för.

UNDER HÖSTEN har även Kyrkomötet ägt rum i Uppsala. Jag var inbjuden dit för att vara panellist under Kyrkomötets första vecka. Där samtalade jag, Nils-Johan Labba och moderator Kaisa Syrjänen Schaal om unga samers ställning i kyrka och samhälle. Vi diskuterade vad som engagerar och oroar unga samer idag, den pågående försoningsprocessen, kyrkans skogsutredning, samiska konfirmationslägret och mycket mer. Responsen vi fick var positiv. Det gjorde mig glad och tacksam

över den välvilliga kraft som finns i Svenska kyrkan. Jag ser en vilja att förändra och ta ansvar för historiska övergrepp samt bygga en bättre framtid, samer och Svenska kyrkan tillsammans. Tyvärr möttes vi samer också av fördomar och olämpligt ställda frågor av några ledamöter. En påminnelse om hur mycket arbete det finns kvar att göra inom kyrkan internt.

Ibland kan det vara en utmaning att inte låta fördomar, förolämpningar och hårda ord komma åt en. Jag behöver då hämta kraft hos mina medmänniskor. I en tid av splittring och kraftfulla försök att skapa ett ”vi och dom”, låt oss då stå enade. Romarbrevet 12:9–10

Er kärlek skall vara uppriktig. Avsky det onda, håll fast vid det goda. Visa varandra tillgivenhet och broderlig kärlek, överträffa varandra i ömsesidig aktning.

DÅ DET stormar gläds jag över att ha Nya testamentet på sydsamiska och minnena från lanseringshelgen i augusti. Jag fylls av tacksamhet över de som gått före mig och tagit ansvar för de som ska komma efteråt. Låt oss vara fjällbjörkarna när vinden viner. Låt oss leva genom Guds kärlek och se ljuset i mörkret. Vi samer har alltid varit och kommer alltid vara starka. Jag ber för att denna juletid kommer med julefrid för dig och dina kära. Lahkoe jávle!

Alma Åhrén

Större hänsyn till samiska behov och rättigheter

SKOGSUTREDNINGEN. I slutet av september överlämnade Svenska kyrkans skogsutredning sin rapport till kyrkostyrelsen. Utredningen föreslår en rad åtgärder för att förändra Svenska kyrkans skogsbruk och markförvaltning, bland annat åtgärder för att kyrkan ska leva upp till kyrkans ursäkt till det samiska folket ännu bättre.

Frågor som rör stiftens förvaltning av de så kallade prästlönetillgångarna har debatterats i Svenska kyrkan under flera års tid. Prästlönetillgångarna består av jord, skog och fonder som förvaltas självständigt av de 13 stift. Tillgångarna har ett historiskt ursprung i medel avsedda för att finansiera lokala präster och utgör idag en viktig inkomstkälla för kyrkan. Vid Svenska kyrkans skiljande från staten tillföll tillgångarna kyrkan med förfoganderätt. Det betyder att kyrkan inte äger tillgångarna, men får självständigt förvalta tillgångarna och använda avkastningen till kyrkans verksamhet.

Avkastningen tillfaller till hälften de församlingar som har andelar i prästlönetillgångarna och till hälften till kyrkans gemensamma ekonomi. Tillgångarna är idag värda närmare 43 miljarder kronor. Stiftet förvaltar idag drygt 530 000 hektar mark, vilket är det femte största markinnehavet i Sverige. Av detta är dryga 400 000 hektar produktiv skogsmark. Härnösands stift förvaltar drygt 94 000 hektar, Luleå stift drygt 63 000 hektar och Västerås stift närmare 51 000 hektar mark.

En rad motioner har de senaste åren väckts i kyrkomötet i frågor som rör stiftens förvaltning av skog. På lokal nivå har kritik riktats mot kyrkans skogsbruk i olika sammanhang. Debatten handlar framför allt om hur hållbart kyrkans skogsbruk är och hur skogen bäst borde skötas för att bidra till avkastning, klimatnytta och för att bevara biologisk mångfald. Även frågor om skogsbrukets hänsyn

till samiska näringar har lyfts i debatten. I dialogen med samiska företrädare inför kyrkans officiella ursäkt 2021, riktade samiska organisationer kritik och misstro mot kyrkans skogsbruk och markförvaltning.

KRITIKEN HANDLAR om hur kyrkan tar hänsyn till samiska behov och intressen i dagens skogsbruk, men också om hur kyrkan historiskt kommit i besittning av stora markarealer i Sápmi. Kritik har även framförts mot att kyrkans vitbok knappt behandlade markfrågor och kyrkans historiska agerande i markfrågor.

Kyrkomötet gav i november 2021 kyrkostyrelsen i uppdrag att utreda frågan om hållbarhet i dagens skogsbruk. I april 2023 fick Göran Enander, tidigare landshövding i Uppsala län, i uppdrag att leda utredningen. Göran Enander har arbetat med skogsfrågor under mycket lång tid, bland annat som tidigare generaldirektör för myndigheten Skogsstyrelsen och som tidigare ordförande i Svenska Naturskyddsföreningen. I arbetet har även undertecknad, Kaisa Syrjänen Schaal, jurist som arbetat länge med urfolksfrågor och bland annat kyrkans ursäkt till det samiska folket, deltagit som sekreterare.

Utredningen har haft i uppdrag att göra en översyn av förvaltningen av prästlönetillgångar och hur dagens kyrkliga regelverk fungerar. Uppdraget har varit att "säkerställa en så ekologiskt, ekonomiskt, socialt samt andligt och existentiellt hållbar skogsförvaltning som möjligt, där vik-

FAKTA

Mer om rapporten

Rapporten och mer information om utredningens arbete finns på utredningens hemsida: Utredning om hållbarhet i Svenska kyrkans skogsbruk <https://www.svenska-kyrkan.se/skogsutredning>.

ten av aspekter som mänskliga rättigheter, biologisk mångfald och klimatet ska förtydligas". Utredningen ska, enligt direktiven, bland annat leda till ett förändrat ställningstagande eller agerande från Svenska kyrkan för att möta den omställning som nu krävs av hela samhället, bidra till att möta utmaningarna i klimatkrisen och hotet mot den biologiska mångfalden samt bidra i arbetet med den officiella ursäkten till samerna.

I **UTREDNINGENS** rapport, *Kyrkan och skogen - Ansvar, handling och hopp*, som publicerades den 25 september 2024, föreslås en förändring av Svenska kyrkans skogsbruk. Kyrkoordningen, som reglerar kyrkans interna arbete, föreslås förtydligas så att krav ska ställas på ekologisk, ekonomisk, social, andlig och existentiell hållbarhet i förvaltningen av prästlönetillgångar. Dagens huvudfokus på att generera ekonomisk avkastning tonas ned. Istället ska större fokus läggas på skogens klimatnytta, bevarande av biologisk mångfald och att stärka skogens sociala värden. Kyrkan föreslås skydda större arealer än idag och dagens trakthyggesbruk (en skötselmetod med kalavverkning och kalhyggen) behöver förändras så att större miljöhänsyn tas.

En tredjedel av kyrkans skogar ska skötas genom ett naturnära skogsbruk där bland annat hyggesfria skötselmetoder ska ingå. En rad andra regeländringar föreslås också, bland annat att styrningen och tillsynen av stiftens förvaltning skärps. Utredningen menar också att församlingarnas

Markerna – ett sår och en möjlighet

Mars 2024. Svenska kyrkans skogsutredning har samlat samiska företrädare och Luleå, Härnösands och Västerås stifts företrädare i Uppsala.

Markfrågorna har varit och är fortfarande den svåraste delen i kyrkans ursäktarbete. Inför ursäkten uttrycktes en stark samisk misstro mot kyrkans agerande i markfrågor. Misstron finns kvar. Ett av budskapen i ursäkten var att kyrkan inte mött samer i ögonhöjd som jämlika parter. Kyrkan har nu åtagit sig att respektera urfolksrättens principer, men hur omsätter man alla vackra ord i handling som gör skillnad på riktigt? Tar kyrkan hänsyn till samiska behov och intressen? Vad är ursäkten värd om samiska behov inte respekteras?

SAMTALET I UPPSALA handlar om hur kyrkans markanvändning och skogsbruk påverkar samiskt liv och vad som behöver förändras för att kyrkan ska leva upp till kyrkans ursäkt. De samiska företrädarna förklarar hur kyrkan behöver ta hänsyn till samiska perspektiv för att försoning ska kunna vara möjlig. Samtalet är ärligt och rättfram. Stämningen i rummet är periodvis spänd, ibland anklagande, ibland defensiv. Skogsbruket behöver förändras och renskötselanpassas. Samiskt inflytande behöver stärkas. Kyrkans möjlighet att bidra till förändring och hopp i en svår tid lyfts.

Sáminuorra beskriver hur samiska liv kränks av dagens markexploatering i jakten på naturresurser. ”För oss ungdomar är den viktigaste frågan respekt och att unga inkluderas. Kyrkan kan gå före i sitt skogsbruk, ge mod och bidra med praxis till andra.”

Vad är det då som gör att det är så svårt att komma vidare? Markfrågorna handlar framför allt om pengar, kunskap, nya förhållningssätt och om att omfördela makt. Det handlar om ansvarstagande, om att återupprätta en sårig relation och att bidra till upprättelse.

I slutet av dagen skiljs vi åt, utmattade. Det blev ett jobbigt möte, men ett möte i ögonhöjd. De samiska behoven i relation till kyrkans skogsbruk har nu tydligt beskrivits. Förväntningarna på Svenska kyrkan är glasklara.

NOVEMBER 2024. Skogsutredningens 400-sidiga betänkande har lämnats och förslagen är nu ute på remiss. Den inomkyrkliga debatten om förslagen pågår. Hur det går med förslagen återstår att se. Det ärliga svåra samtalet behöver fortsätta.

Kaisa Syrjänen Schaal

Senior policyrådgivare på kyrkokansliet och sekreterare i Svenska kyrkans skogsutredning

Foto: svenskakyrkan.se

De samiska behoven i relation till kyrkans skogsbruk har nu tydligt beskrivits. Förväntningarna på Svenska kyrkan är glasklara.

inflytande över förvaltningen behöver stärkas. En församling ska därför informeras om insatser planeras inom deras geografiska område. När övergripande planering sker ska församlingens synpunkter inhämtas och beaktas.

I RAPPORTEN beskrivs bland annat hur kyrkan agerat i markfrågor i relation till samerna, vad samiska företrädare tycker är viktigt för kyrkans agerande i relation till samisk markanvändning och även hur klimatförändringar påverkar renskötseln och därmed ställer nya krav på kyrkans skogsbruk. Utredningen föreslår att förvaltningen i Härnösands, Luleå och Västerås stift ska bidra till Svenska kyrkans åtaganden kopplade till ursäkten till det samiska folket. Förvaltningen av skog och mark ska respektera urfolksrättens principer. Församlingar inom Sápmi som själva äger skog och mark bör också verka för detta.

Hänsyn ska tas till rennäringens långsiktiga förutsättningar med beaktande av rennäringens traditionella och kulturella betydelse. Skogsbruket i de nordliga stiftens ska anpassas till renskötselns behov. Effekter av andra pågående markintrång som redan påverkar rennäringens förutsättningar ska också beaktas. Klimatanpassning krävs också för att ge rennäringen nödvändig flexibilitet i brukandet av marker och värna tillgången på renbete. Ersättning föreslås utgå vid deltagande i samråd med kyrkan.

DEN URFOLKSRÄTTSLIGA principen om fritt och informerat förhandssamtycke föreslås införas i kyrkoordningen. Det innebär att det ska krävas samtycke i förväg för att kunna genomföra en åtgärd som innebär en direkt och betydande påverkan för renskötseln. Genom

avtal ska organisationer med anknytning till det samiska folket kunna utnyttja kyrkans skog för att hämta slöjdämnen. Heliga platser för samerna föreslås undantas helt från skogsbruk och dessa platser ska förvaltas gemensamt av samerna och kyrkan. Dialog på strategisk nivå ska etableras mellan företrädare för de nationella samiska organisationerna och Svenska kyrkan för att överlägga i markfrågor.

Utredningen föreslår även ett solidariskt kyrkligt ansvar för ett hållbart skogsbruk. Utredningen bedömer att kyrkans nettointäkter minska i storleksordningen en fjärdedel av nuvarande intäkter från skogsförvaltningen (drygt 100 miljoner per år), vilket motsvarar en minskning med 0,4 procent av kyrkans samlade årliga intäkter. Församlingar och pastorat med andelstal i prästlönetillgångarna och även stift ska kunna kompenseras vid en omställning av Svenska kyrkans skogsbruk. Särskilda omställningsmedel och utbildning behövs också för att underlätta reformarbetet. Införande av en hållbarhetsavgift föreslås för församlingar och pastorat.

FÖRSLAGEN FÖRESLÅS träda i kraft den 1 januari 2026. Utredningen uppmanar dock de nordliga stiftens att redan nu börja arbeta i den riktning som föreslås rörande samiska frågor. Nästa kontrollstation i ursäktarbetet, Sägastallamat 3, sker under 2026 och temat är markfrågor. Innan dess ska kyrkans arbete hittills utvärderas.

Utredningens förslag har nu skickats ut på remiss. Det finns nu möjlighet för stift, församlingar, pastorat, organisationer och enskilda att tycka till och lämna remissvar till kyrkostyrelsen fram till den 25 februari 2025.

Kaisa Syrjänen Schaal

Maajja-Krihke aalkoe-almetjide Mongoliasne gáassoeji

Maajja-Krihke Bransfjell (24) daan jaepien áarjelsaemien lohkehtæjjine sijdteme. Mohte ij ajve ööhpehth. Mietsken Mongoliase fealadi lieredh guktie baaatsoe-almetjeh debpene jielieminie.

Maajja-Krihke Bransfjell (24) Praahkesne áarroeminie. Mietsken daan jaepien die eelki saemien-lohkehtæjjine maanajskuvlesne Plaassjesne barkedh.

Dihthe lea akte golmijste gieh áarjelsaemien lohkehtæjja-ööhpehtimmiem lohkeme jih maasterem dunnie ööhpehtimmesne tjaaleme jih deelleme. Maajja-Krihke buerkeste löövleheke orreme maasterem tjaeledh, mohte dælie feejjene gosse mastere lea riejrjes.

– Guktie lea lohkehtæjjine barkedh?

– Luste, men im ennje jijnjem barkeme. Manne gille tæjmoeh átneme daan váhkoen, mohte minngemes göökte váhkoeh manne fealadamme, Bransfjell jeahta jih föörhkede.

Dallah Maajja-Krihke aalkeme lohkehtæjjine barkedh, die nuepiem ICR:ste áadtjoeji Mongoalise fealadidh. ICR lea

“ ICR utni dam prosjektem Mongoliase fealadidh jih workshopem utni buhtjemen bijre, mielhkien bijre jih gáatome-laanten bijre.

organisasjovne man nomme International center of reindeer husbandry.

– Dihthe lea organisasjovne mässe baaatsoe-almetjeh abpe veartanistie tjáanghkenieh, Bransfjell buerkeste.

– Jih dihthe utni dam prosjektem Mongoliase fealadidh jih workshopem utni buhtjemen bijre, mielhkien bijre jih gáatome-laanten bijre. Die áadtjoejimh gáassodh baaatsoe-almetjide noerhtene Mongoliasne. Dej nommh leah Dukha-áálmege, Maajja-Krihke jáarhka.

Dukha-áálmege lea aalkoe-

almetjeh mejtie East Taiga:sne áarroeminie jih ajve baaatsoe jielieh. Dah láavth-gæatine áarroeminie jih jaepieboelhki mietie juhtieh jih jielieh.

MÍETSKEN 18. biejjien Maajja-Krihke jih jeatjebh aelkiejin Mongoliase fealadidh. Buerkeste golmesh lin mah Saepmeste vöölkin. Toelhke jih guide aaj meatan feelemisnie.

– Mijjiesh gáassoejim aktem dáehkiem gööktijste dáehkijste mah seamma áálmegistie leah. Mijjiesh gáassoejim dejtie gieh East Taiga:sne áarroeminie. Medtie luhkie fuelhkieh gieh ektesne áarroejin, jih gaajhkesch dah buhtjin, Maajja-Krihke jeahta.

Maajja-Krihke jih dah jeatjah guessieh lin Dukha-áálmegen luvnie golme biejjiesh. Medtie tjijhtje dejstie biejjieshte dah fealadin, Mongoliase jih baaastede Saapman. Dihthe noere nysene buerkeste dah áadtjoejin Dukha-noeride ráakedh jih dejstie lieredh.

– Fihkimh dáeriedidh dej beajjetje darjomesh. Aereden die tjuerieh luejhtedh kríevvem juktie edtji gáatodh. Bovtsh leah viedteldihkesne jijnen. Iehkeds-

Maajja-Krihke Dukha-áálmege gáassoeji.

biejjien dellie dah baaastede böötin. Dellie maehtiejimh aelkedh buhtjedh, Maajja-Krihke jeahta.

Dan gaskoeh guessieh jih Dukha-áálmege ektine byöpmedin, jih dah aaj áadtjoejin lieredh guktie vuastam dej vuekiej mietie darjodh.

Maajja-Krihke buerkeste dej dáehkieh eah leah seamma goh saemiej sijnth.

– Mijjen sijnth dan soe stoerre sijdteme. Mijjiesh áarroeminie

SAMMENDRAG

På besøk til urfolk i Mongolia

► I august i år startet Maajja-Krihke Bransfjell (24) å jobbe som lærer i sørsamisk på Røros. Hun er én av tre lærerstudenter som i vår har fullført verdens før-

ste sørsamiske lærerutdanning. Maajja-Krihke sier at det er artig å endelig være ferdigutdannet, men at hun ikke har jobbet så mye enda, for hun har vært på reisefot-

Hun og noen andre samiske ungdommer fikk nemlig et tilbud fra ICR (International center of reindeer husbandry) om å reise til Mongolia for å lære om hvordan Dukha-folket i Mongolia lever av og med rein.

– Vi besøkte én av to grupper. Folket er delt i to grupper og vi besøkte den gruppen som bor i East Taiga. Der var det familier som bor sammen, og alle der mel-

ker reinene, sier Maajja-Krihke. Maajja-Krihke og de andre var på besøk hos dem i tre dager. Nå som hun er tilbake, sitter hun igjen med mange inntrykk.

– Urfolket i Mongolia har ikke like mange ting eller store hus sånn som vi har. Det går an å leve litt enklere, og vi trenger ikke alt det som vi har, sier Maajja-Krihke.

– De liker de livet de lever, avslutter Bransfjell.

Duhka-åålmege låavth-gåetine årroeminie.

Guvvie: Privaate

ovmessie sijjine j̄ih ajve ektesne baaatsosne. Mohte dubbene gaajhkesh ektesne jielieh, ektesne juhtieh, ektesne berkieh j̄ih ektesne ryöjnesjeh, orre jaarjelsaemien lohkehtæjja jeahta.

DAELIE MAAJJA-KRIHKE baaastede gaaatan baaateme, j̄ih dan Leah gellie ovmessie åssjaldahkh feelemen mænngan. Funhterdamme guktie dej siebredahke lea jeatjahlaakan mijjen siebredahkeste.

– Aalkoe–almetj̄h Mongoliasne eah utnieh j̄ijn̄h tjænieh jallh stoeerre gætieh, goh mijjeh utnebe daesnie. Gaaarede onnetje aelhkebe jieleth, j̄ih ibie daarpesj̄h rikti gaajhkem maam utnebe, Maajja–Krihke jeahta.

– Dah lyjhkoeh dam jielemem dah utnieh, Maajja–Krihke orreje.

Jenny-Krihke Dragsten Bendiksen

Majja-Krihke mæhtieji aelkedh buhtjedh gosse Mongoliasne.

Guvvie: Privaate

Det nya altarbrunet och altarskivan bildar en sammanhängande helhet med Stora kyrkans altartavla.

Foto: Håkan Wike

Samiskt hantverk gör intryck i Stora kyrkan

Samiskt hantverk och kyrkonst står i blickfånget i Stora kyrkan i Östersund. Altaret har klätts med ett altarbrun i samiska färger. Den som går närmare ser att även altarskivan är smyckad med samiska symboler. Det är slöjdarna Laila Gunilla Wilks och Birgitta Ricklund som smyckat altaret, symbolen för Guds närvaro i kyrkorummet.

Altarskivan har renoverats och smyckats med bibliska och samiska symboler målade med djupröd linoljefärg.

Foto: Håkan Wike

Altarskivan som är tillverkad i furu behövde renoveras. Efter att den slipats och ytbehandlas har Birgitta Ricklund dekorerat den med stiliserade symboler som anknyter till bibelns berättelser och samisk tradition.

Samtidigt har altaret klätts med ett altarbrun designat och tillverkat av Laila Gunilla Wilks. Altarbrunet är bland annat inspirerat av de kors som finns på många äldre sydsamers gravar i Saepmie.

– Laila och jag pratade ihop oss under tiden som vi jobbade, det skulle bli en helhet. Lite av mönstret i altarbrunet återkommer i skivan, berättar Birgitta Ricklund som också skapat ett kredensbord som placerats lite vid sidan av koret. Det är ett litet flyttbart bord tillverkat i björk med utskurna mönster, och det används för att duka upp nattvarden.

FÖR ÖSTERSUNDS församling har det varit en process att skapa de samiska uttrycken i Stora kyrkan, inspirerat av Härnösands stifts tidigare biskop Eva Nordung Byström.

– Först tänkte vi oss ett särskilt samiskt altare på en annan plats i

kyrkorummet men sedan insåg vi att det är bättre att huvudaltaret får bära det samiska uttrycket. Vi tog in offerter från flera konstnärer och kom fram till att det här förslaget blev ett fint möte med det ursprungliga altaret, de samiska färgerna i altarbrunet går också i linje med altartavlan, säger Lars-Åke Wikström, präst och enhetschef i församlingen.

SEDAN TIDIGARE pryder en stor mariamalja i mässing en av väggarna i kyrkan, också den ett vackert blickfång som bidrar till att kyrkorummet berättar om sin plats centralt i Saepmie. Maljan är designad och tillverkad av hantverkaren Annamaria Marsfjell och invigdes i mars förra året.

Den nya utsmyckningen av altaret invigdes i samband med att Orre testamente togs emot i augusti i år. Samtidigt invigdes också en mässhake som stiftskansliet erbjuder för utlåning till församlingarna i samband med samiskt präglade gudstjänster. Som DD tidigare berättat är det Laila Gunilla Wilks som skapat mässhaken och tillhörande stola.

Kajsa Åslin

Mats Jonssons tegneserie om samisk identitet og historie har nå blitt umesamisk teater.

Foto: Patrick Degerman

Guh lejmeš sámieš – historiens første umesamiske teaterstykket

Historiens første umesamiske teaterstykket er blitt en vellykket fortelling som engasjerer både samer og ikke-samer.

Den 12. oktober hadde Västerbottensteatern og Åarjelhsaemien teater/Sydsamisk teater premiere på historiens første teaterstykket på umesamisk. *Guh lejmeš sámieš/Når vi var samer* baserer seg på Mats Jonssons tegneserieroman med samme tittel, og handler om hans oppdagelse og utforskning av familiens skogs-samiske bakgrunn.

Som i boka, hopper også teaterstykket fram og tilbake i tid, fra 1600-tallet omtrent til våre dager, med en blanding av informasjon om samiske forhold og historie, og Jonssons egne opplevelser. De fem skuespillerne spiller en rekke forskjellige roller, og innimellom

er alle fem Mats Jonsson selv. Disse hoppene i tid og karakterer fungerer imponerende godt, selv når skuespillerne er seg selv, og diskuterer hvem av dem, om noen, som har rett til å fortelle den samiske historien. Eller i hvert fall denne versjonen av den.

STYKKET KLARER å henvende seg til både et samisk og et ikke-samisk publikum. Når man forteller de delene av historien som kanskje er velkjente for et samisk publikum, bruker stykket mange små, humoristiske grep, noe som gjør det underholdende på flere plan. Samtidig er den skogs-samiske historien såpass godt skjult også i samiske sammenhenger at selv de mest kunnskapsrike i publikum risikerer å lære noe nytt underveis.

Västerbottensteatern har gjort et

FAKTA

Guh lejmeš sámieš/Når vi var samer

Regi: Johanna Sandström Lehto.
Skuespillere: Andreas Anterot, Annika Nordin, Malin Vispe, Paul Ol Jona Utsi og Anna Åsdell. Har vært på turné i Norge og Sverige høsten 2024.

godt valg i å samarbeide med ikke bare Åarjelhsaemien teater om stykket, men også å få inn Anna-Stina Svakko på kostymer. De samiske kostymene, denne gangen med innslag av neon, bidrar til å plassere historien i både tid og sted.

I tillegg har Katarina Barruk og hennes faste samarbeidspartner Arnljot Nordvik stått for musikk og lyddesignen, og den løfter

helheten og opplevelsen på nydelig vis.

Hoveddelen av stykket foregår på svensk, men det er mye innslag av umesamisk, og skuespillerne, ingen av dem i utgangspunktet umesamisktalende, virker å beherske dette godt, i hvert fall som mitt nordsamiske øre kan bedømme.

DET ER to samiske skuespillere med, sørsamiske Anna Åsdell og nordsamiske Paul Ol Jona Utsi, og selv om alle fem skuespillerne gjør en formidabel innsats, synes jeg nok Åsdell som Mats' far Rune er et soleklart høydepunkt.

Guh lejmeš sámieš er på turné ut året, og tegneserieromanen er i tillegg til originalen på svensk også utgitt i norsk oversettelse, for dem som ikke fikk med seg teaterstykket.

Siri K. Gaski

Daniel Mortensonen mojhtesebiejje Plaassjesne

Skjereden 3. biejjien 100 jaepieh vaaseme Daniel Mortensonen (1860-1924) sealadimmien mænngan. Skjereden 3. biejjien 2024 Rossen tjjelte, Aajege jñ Rørosmuseet mojhtesebiejjiem öörnin. Mojhtesebiejjien ulmie lij Daniel Mortensonen jielemem jñ tjarke barkoem lutnjedh.

Daniel Mortenson lij båtsoe-saemine, politihkerinie, redak-töörine, lohkehtæjjine, jñ aaj tsiegline saemien organisasjovne-barkosne. Dñhte aaj lij vihkeles jñ eadtjohks gaarmanæjja rijhketjåanghkoen 1917 åvtelen jñ mænngan.

Tsåahka 18 almetjh tjåanghkenin jñ Daniel Mortensonen mojhtesegearkan böötin. Desnie Inge Even Danielsen, Nicklas Danielsen, Jenny-Krihke Bendiksen jñ Meerke Krihke Leine Bientie håaloejin. Inge Even soptsesti guktie Daniel Mortensonen tjarke barkoe lea vihkele båtsose orreme.

Dan mænngan gaajhkesh dovnesh Smelthyttese, Røros-

Gulviev: Jenny-Krihke Bendiksen

Medtie 60 almetjh Daniel Mortensonen mojhtesebiejjiem heevehtin. Daesnie Meerke Krihke Leine Bientie hååle mojhtesegierkien bealesne.

museese vuelkiejin. Tsåahka 18.30 Rossen tjjelten æjvie, Isak Veierud Busch onne vuesiehtimmiem Daniel Mortensonen bijre rihpesti. Tsåahka 19 dellie Ann Kristin Solsten buerkiesti guktie Daniel Mortensonen jieleme lij, jñ guktie dñhte tjarke barkeme saemiej reaktide lutnjedh jñ gorredidh. Medtie 60 almetjh buerkiestimmiem goltelin.

Vuesiehtimmie Daniel Mortensonen bijre Smelthyttesne gååvnese goevten 6. beajjan 2025.

Daesnie stuhtje håaloste:
– Maadter-maadteraaaja lij væjkele åvtese barkedh. Dan åssjaldahkh båtsoen, skuvlen jñ reaktaj bijre mijjeh aaj daebien vovejnebe. Dan åssjaldahkh mijjen seabradahkesne daebien guktie daerpies reaktaj åvteste barkedh. Jñ mijjeh aaj tjoerebe åvtese barkedh, Nicklas Danielsen daaroengielesne håaloji jñ Jenny-Krihke Bendiksen saemien-gielesne håaloji.

Jenny-Krihke Bendiksen

SAMMENDRAG

Minnemarkering for Daniel Mortenson på Røros

3. september 2024 var det 100 år siden pioneren Daniel Mortenson (1860-1924) døde. Han var reindriftssame, politiker, redaktør og lærer. Han var også en pioner i det samiske organisasjonsarbeidet.

I den anledning arrangerte Aajege, Røros kommune / Rossen tjjelte og Rørosmuseet en minnemarkering for å hedre hans arbeid og minne.

I minnemarkeringen var det taler ved hans minnestøtte på Røros kirkegård, åpning av utstilling og et foredrag på Smelthytta på Rørosmuseet av Ann Kristin Solsten.

Foredraget handlet om hans liv og arbeid for samenes rettigheter. Omtrent 60 mennesker deltok på markeringen.

Utstillingen om Daniel Mortenson er tilgjengelig på Smelthytta fram til 6. februar 2025.

Journalistpris for Fosen-dekning

Kultur- og likestillingsdepartementets menneskerettighetspris for journalister ble tildelt Grete Holstad og Kim Nygård. De er journalister i Adresseavisen og fikk prisen for sitt arbeid med Fosen-saken.

Kultur- og likestillingsminister Lubna Jaffery peker på journalistenes arbeid gjennom mange år og deres vilje til å la alle parter bli hørt.

– Prisvinnernes arbeid med Fosen-saken viser oss hvor kritisk journalistikken er for å avdekke og opplyse om brudd på menneskerettigheter, sier kultur- og likestillingsministeren.

I sin begrunnelse skriv juryen blant annet:

”Fosen-saken verserte i mange år, uten å vekke den store medie-

interessen. Da reindrifutøverne og vindkraftutbyggerne møttes i retten første gang i 2017, var prisvinneren på plass i rettsalen. Journalisten oppdaget tidlig de menneskerettslige aspektene ved konflikten, og har siden holdt fast i dekningen av rettsprosessene og samenes årelange kamp for sin kulturutøvelse.”

DENNE GANGEN har juryen valgt å hedre journalistikk som belyser menneskerettighetene for urfolk, et tema med stor og økende relevans både globalt, nasjonalt og lokalt. Denne problemstillinga vil gjøre seg gjeldende i tida framover hvor det vil være mange krevende avveininger, men det er viktig å huske at minoriteter har et særlig vern.

Einar Sørliid Bondevik

Naehpie til Elgå kirke

Under bispevisitasen i Engerdal ble det overrakt en naehpie til Elgå kirke.

Selve overrekkelsen skjedde etter Morgbønnen som fant sted i Elgå kirke. Naehpien er en minnegave etter Jonas Danielsen som døde i november 2022 og er laget av Håvard Danielsen på Røros.

En naehpie er opprinnelig en skål til bruk når man melker rein. I Elgå kirke vil den nok få et annet bruk uten at det ble spesifisert ved overrekkelsen. Overrekkelsen ble gjort av Bengt Danielsen som er jiekuve (onkelbarn) til Jonas Danielsen. Bengt Danielsen er også for tiden leder i Elgå menighetsråd.

SENERE PÅ formiddagen var det så en enkel nattverdgdustjeneste ved Daniel Mortenssons boplass

En vakker gave til Elgå kirke.

Foto: DD/Einar Sørliid Bondevik

på Valdalsfjellet. Stedet ble vigset som fjellalter av Hamar biskop i 2018, men det var første gang nåværende biskop Ole Kristian Bonden besøkte stedet.

Nattverdgdustjenesten var på sørsamisk tekst og liturgi og ble ledet av prest i sørsamisk område Einar Sørliid Bondevik.

Foto: Getty Images

Julens stjärna lyser

*Julens stjärna lyser,
värmer den som fryser,
ger oss himmelsk frid
i en vilsen tid.*

*Han som kom til världen
följer oss på färden,
leder med sitt ord,
mättar vid sitt bord.*

*Lovsjung skogar, höjder.
Pärkla av Guds fröjder,
gör vart hjärta glatt,
du som är vår skatt.*

*Barn som är vår frälsning,
hör vår bön och hälsning:
Var oss alltid när.
Du som livet är!*

Mel. Sv. Ps. 246
Bo Lundmark

NORSK TEKST, SIDE 19

Mejtie ryöktehke mijjen gåatan båata?

Fierhten jávle-iehmeden jávle-vaentjelem gærhkosne lohkebe. Gellie fuelhkieh vaentjelem gætesne aaj luhkieh. Tjaebpies vukine hov. Jávle-iehkede sjiere iehkiedinie lea. Jalhts saerniem jávli bijre gærhkosne govleme, jeatjhaakan sjædta gosse vaentjele gætesne lohkesávva. Jis maanam stilleme lohkedh, dellie maana gujht mænngan májhta satne jávle-iehmeden lohki jñh garmeres sjidti.

Jávle-vaentele sjeahta lohkesovvedh juktie dellie saernie muvhten fuelhkien bijre lohke-sávva. Govlebe guktie maanetje staallan reakadi. Gellie almetjh – dovne gaarmanæjjah – åadtjeme nyjsenæjjan baalte årrodh gosse nyjsenæjja baerseldeminie. Maanan reakadimmiem mujhtieh, jñh mojhtelassem vaajmose vöörhkieh.

LUKASEN VAENTJELEN mubpene kapihtelisnie lohkebe ”Dej beeli keesere Augustus veartenen almetjidie stilli galkin almetjelåhkose tjaalasovvedh”. Voestes kapihtelasse gaarmanæjjan bijre tjaalasovveme jñh guktie aavoedi gosse jñtse baernie edtji reakadidh. Alvehtovvi aaj juktie stoere diedtem åadtjoeji maanam vaarjelidh. Saake ålman nomme,

” Maehtebe gujht vuesiehtidh Jupmelen raeffie mijjen luvnie.

jñh laavkoje Jáhhan aehtjine sjidti. Lohkebe guktie aavosne rohkeli gosse onne maana edtji reakadidh. Joekoen tjaebpies rohkelassine lij, jñh rohkelasse mievriestimmie lij Jeesusen bijre. Jeesuse edtji veartenen lutniestæjjine sjidtedh.

Onne maana åavtojne lij eejhtegidie jñh maanan fualhkan. Jeesuse, Jupmelen Baernie, åavtojne lea gaajhkide almetjidie. Jupmele hov sæjhta mijjen gåajkoe bætedh jñh mijjen guessine årrodh. Saake naemhtie soptsesti bætijen baernien bijre:

”Jallatjømmesistie tjoevke mijjen gåajkoe goh låvnadahke båata tjoevkedh dejtie giëh jemhkielisnie jñh jaemeden yörhkesne, jñh mijjem raeffien baalkam vaedtsiehtidh.” **Luk 1, 78-79**

Daelie jñjnh almetjh ”giëh jemhkielisnie jñh jaemeden yörhkesne”. Gie-akt daerpies gie

maahta dejtie ”raeffien baalkese” gejvielidh.

Åehpie fiereguhtese: jávvh raef-fiem buakta. ”Raeffie eatnamisnie” laavlobe jñh håhkesjibie saatnan lea. Jávli vaajtelibie raeffiem åadtjoebe. Ibie galkh baaverdidh, fassedh jallh straavvedh. Sæmies straavveminie gætesne, sæmies tjoeperdeminie juktie dåaroeh veartanisnie. Gaske-mearoen luvlelen gusnie dåaroe, jñjnh almetjh daan jaepiem fuelhkiem jñh hñejmem dasseme. Jienebh baataræjjah Nöörjesne daelie goh aerebe, eeremasth Ukrainan luvhtie.

MAEHTEBE GUJHT vuesiehtidh Jupmelen raeffie mijjen luvnie. Jávle-vaentjele soptseste Jupmele sæjhta raeffiem vaajmojde jñh veartanasse vedtedh. Saernie båata ryöktehke mijjen gåajkoe.

Dannasinie jávlide heevehtibie. Heevehtibie Jupmele ryöktehke mijjen gæetide båata gosse jávli bueriesaerniem lohkebe. Nov – iktesth båata goh biejjie jæjhta jñh guaka. Dellie galkebe jivegem mij klaasen uvte, destie giesedh guktie gætesne tjoevkede sjædta.

Dannasinie jávlide heevehtibie dovne gærhkosne jñh hñejmine.

Bueriesjugneds jávvh!

Olav Fykse Tveit

Preses Nöörjen Gærhko

Inviterer til forsoningstreff

► Sametinget inviterer til treffet *Verddet – Et forsoningstreff* 6.-7. mai 2025 i Tromsø. Hensikten er å skape et møtepunkt for å utforske, diskutere og bearbeide Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

Forsoningstreffet skal være et dynamisk og engasjerende forum ment for å fremme dialog, bygge broer, og inspirere til handling i

både det offentlige og det samiske samfunnet.

– Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport er et omfattende dokument for både det samiske samfunnet og majoritetsbefolkningen å ta innover seg. Fornorskningen angår oss alle, og vi må snakke om veien videre mot forsoning, sier sametingsråd Runar Myrnes Balto (NSR).

Sametinget har tidligere lagt til rette for at man kan få tilskudd til lokale møteplasser der rapporten har vært tema. Nå ser man i midlertidig at det er behov for en større arena for å diskutere rapporten og veien videre.

– Vi vil legge til rette for og skape en arena hvor vi møtes og tar de samtalene vi ser at det er behov for i tiden etter rapporten. Dette inklu-

derer dialog internt i det samiske samfunnet, mellom samiske miljøer og majoritetsbefolkningen, og på tvers av institusjoner og myndighetsnivåer, sier Balto (NSR).

Programmet er under utarbeiding og vil bestå av faglig innhold, og også legge til rette for at nye nettverk kan bygges rundt oppfølgingen av rapporten.

PRM Sametinget

Noko som går rett heim?

Kvar julaftan les vi juleevangeliet i kyrkja. Mange har hatt den tradisjonen at dei les det høgt heime også. Sjølv om det kan verke som litt «dobbel opp», dersom ein har høyrte det på julegudstenesta, skjer det noko nytt når det skjer heime. Det er rett og slett ein svært vakker skikk.

Det er kanskje ikkje så ofte ein les noko høgt heime. Men julaftan er annleis på så mange vis. Så kanskje be nokon av barna øve seg på det, og la det bli noko som kan gjere dei stolte og som dei hugsar seinare i livet? Det kan knyttast til det dei lærer på skulen både om høgtlesing og om kvifor ein feirar jul.

Det er ein annan grunn til at det passar særleg godt å lese juleevangeliet heime: Det handlar jo om ei familiehistorie. Riktig nok er det ei litt spesiell historie om ein fødsel under heilt spesielle forhold, i alle fall i forhold til kva vi har erfart om fødsler. Men ein fødsel er ei oppleving svært mange – også menn – har vore med på. Og det er av dei sterkaste opplevingar i livet. Mykje blir lite samanlikna med det.

NÅR VI les frå Lukasevangeliet i det andre kapitlet "I dei dagane let keisar Augustus lysa ut at det skulle takast manntal utover heile verda", så kjem det rett etter historia om ein mann som har blitt slått av gleda og Alvoret i å få ein son. Det er rett frå ei intern familiehistorie til verdspolitik. Sakarja var namnet, og han er far til døyparen Johannes. Vi får høyre korleis han ba då han skulle uttrykke den enorme gleda og forventning til at eit nytt menneske skulle bli født. Det er eit vakkert dikt, men det vert omtala som ein profeti om kven Jesus skulle vere – for heile verda.

Eit nytt liv er eit under for dei som er foreldre og familie til barnet. At Jesus vart født, som Guds

Foto: Bo Mathisen

”Vi kan alle gje nokon eit teikn på at Guds fred høyrer heime hos oss.

Son, er eit under for alle menneske. Det er eit uttrykk for at Gud Vil kome "rett heim" til oss alle. Difor heiter det i det vakre diktet som Sakarja sa fram om han som skulle kome:

"Slik skal lyset frå det høge gjeita som ein soloppgang og skina for dei som bur i mørker og dødens skugge, og styra våre føter inn på fredens veg." **Luk 1, 78-79**

I dagens verd er det alt for mange som "bur i mørker og dødens skugge". Dei treng desperat at det er nokon som kan "styra våre føter inn på fredens veg". Det går "rett heim" hos oss dei fleste av oss at fred har noko med jul å gjere. "Fred på jorden!" syng vi, og håpar på ein eller annan måte at det er sant. Ja, i jula ønskjer vi oss fri og fred frå oppgaver og mas. For nokon er dette veldig aktuelt. Nokon lever i konflikter i nære relasjonar, eller i dei store konflikter i verda. I Midtausten er det mange familiar som har mista sine i krig nettopp dette året. I Noreg er det mange fleire flyktningar i Noreg i år enn det har vore før, særleg frå Ukraina.

VI KAN alle gje nokon eit teikn på at Guds fred høyrer heime hos oss. Ja, at juleevangeliet er eit budskap om at Gud vil noko som "kan gå rett heim" hos nokon kvar. Gud vil gi fred i hjarta og fred i verda. Difor feirar vi jul. Vi feirar at Gud kjem "rett heim" til oss. Når vi les juleevangeliet. Ja, eigenleg når som helst, akkurat som når sola står opp, og skin for oss alle. Då gjeld det å dra bort gardinene og la lyset strøme inn. Difor feirar vi jul både i kyrkja og heime. Velsigna julehøgtid!

Olav Fykse Tveit
Preses Den norske kyrkja

Jieleden baakoe

*Jieleden baakoem
håalobe mij aalkovistie
lij. Baakoem libie govleme
jih jijtj vvaajname, dam
libie vuartasjamme jih
gietigujmie doehtedamme.
Jielede vvaajni, jih dam
vöojnimh jih dan bijre
vihnesjibie. Ihkuve jieleden
bijre saerniedibie mij
Aehtjien luvnie lij jih mij
mijjese vvaajnedi. Dam
maam vuajname jih gov-
leme, dijese soptsestibie
guktie dijjeih aaj mijjine
aktine galkede årrodh,
mijjeih gieh Aehtjine
aktine jih altese baernine,
Jeesus Kristusinie aktine
libie. Dam tjaelebe guktie
dijjen aavoe ellies sjædta.*

*Saerniem libie Jeesusistie
govleme, jih daelie dijje
håalobe: Jupmele tjoevkine
lea, jih jemhkele ij Leah
Jupmielisnie. Gosse
jiehtebe Jupmielinie
aktine libie, mohte
jemhkielisnie vaedtsebe,
dellie slognestibie jih ibie
saetniesvoetesne Leah.
Jupmele tjoevkesne,
jih gosse tjoevkesne
vaedtsebe, dellie aktine
libie, jih Jeesusen,
Jupmelen Baernien,
virre mijjem gaajhkijste
sådojste reejnie.*

1 Jähh/1 Joh 1,1-7

▶ Jeatjah bijpeletekstha maahtah daesnie lohkedh: www.bibel.no
▶ Bijpeletekste jih "Åssjalommesh" juakaldahkesne jih eah sinsitnide jearohks.

Returadresse:

Daerpies Dierie, Sørlandsveien 54,
N-8624 Mo i Rana, Norge

Workshop Saalmegærjajgujmie

Mijjeh limh dâehkine gie lyjhkoe årjelsaemien Saalmegærjeste laavlodh. Råakedimh laavvadahken skïereden 28. b. Straejmien gærhkosne gåessie Ewerth Richardsson mijjen gåajkoe bööti. Ewerth Richardsson musihkigujmie prosjektedâehkesne Saalmegærjine barki.

Tsâahka akte aelkiejimh. Voestegh prïhtjegem jovhkimh jïh voejelaejpide byöpmedimh. Dan luste åadtjodh sinsitnine åahpenidh! Dellie maa, edtjimh laavlodh! Bene voestegh Ewerth sïjhti jïjtse barkoen bijre Saalmegærjine soptsestidh jïh aaj buerkiestidh guktie prosjektedâehkie barki. Eevre gïeltege goltelidh!

Åålmegen hearra, Elisabeth Björklund, säemies saalmelaavlomh veeljeme, jïh mijjeh aaj meehtimh säemies saalmelaavlomh veeljedh. Muvhtide baakojde tjoerimh lohkedh jïh muvhtide baakojde tjoerimh jarkoestidh. Mijjeh eelkimh laavlodh, jallh pryövimh laavlodh, årjelsaemien-gïelesne!

Saalmem *Biejjiem jïh askem*, nummere 11 Saalmegærjesne, laavloejimh. Saalmelaavloemidie *Tjaetsien lihke* (nummere 54), *Hearloeh lea eatneme* (69b) jïh *Saemien eatnemen guevtelh* (75b) lyjhkimh aaj laavlodh. Bööremes saalmelaavlome lij *Mov aalhtere vaerine tjuavka* (6) man melodijem

Straejmien gærhkosne.

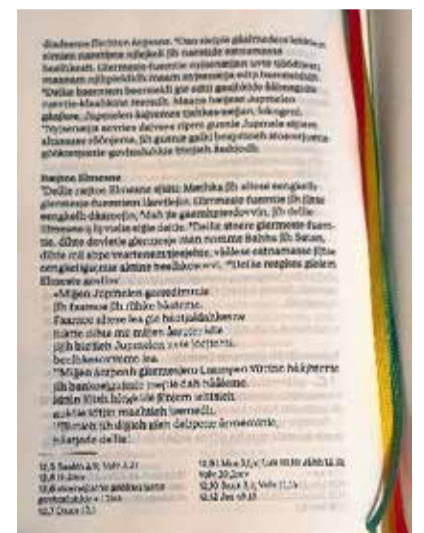
Guvvie: Aanna Johansson Larsson

Frode Fjellheim dorjeme jïh Rawd-na Carita Eira tekstem tjaaleme.

BEARKOEJOPTSEM JÏH voeje-gaahkojde byöpmedimh jïh "mintsjokolaadem" jïh ov-messie muerjeh. Tjïehtimh badth prïhtjegem vihth jovhkedh!

Tsâahka 18 dle gyrhkesjimmie aelkieji. Helgsmålsbön Maajkan mæssonen åvtelen lij. Elisabeth

Björklund bueriesjugniedassem lohki jïh mánnoeh lohkimen *Stoerre ræjtoen bijre* (Volv. kap. 7-12) årjelsaemien gïelesne. Mijjeh dejtie saalmelaavloemidie laavloejimh: 6, 11, 18, 54, 69b jïh 75b. Mijjeh ektesne rohkelassem Mijjen Aehtjie birrimh. Jïh minngemes laavlomem Saalmegærjeste 18 Vaajt dov baalka tuhtjimh eevre tjaebpies saalmegærjine

Stoerre ræjtoen bijre (Volv. kap. 7-12) årjelsaemien gïelesne lohkesovvi.

Guvvie: Aanna Johansson Larsson

laavloeminie lea! Eannan mijjeh orrijimh, dle Ewerth musihkestuhtjem Stillhet spealadi jïh gåessie dam dorjeme, dle ræffie bætieji. Eevre sjeavohth sïjdti.

Aanna Johansson Larsson jïh Ann-Christin Åhrén

Lahtestimmieh:

Die Saalmegærjam åådtjeme: Galkebe Saalmegærjam nuhtjedh! Aellieh biejh Saalmegærjam hællöse. Soeikjesjibie bætieje gïjren Tjeedtegisnie gaavnesjidh, jïh ikth vielie saalmelaavlomh laavlodh. Sïjthth dellie bætedh? Seedth dov bæjhkohtimmie Elisabethese (Ströms Alanäs församling) jallh Aannese (Giele Vætne Straejmesne): elisabeth.bjorklund@svenskakyrkan.se gielevatnoestraejmesne@gmail.com

SAMMANFATTNING

Workshop med sydsamiska psalmboken

Vi var en grupp som hade samlats för att passa på att sjunga på sydsamiska tillsammans med Ewert Richardsson, då han kom till Ströms kyrka en lördag i september. Ewert, som varit med i arbetet med den samiska psalm-

boken i Saepmie, hade mycket att berätta om det arbetet. Vi tränade på uttal och sjöng med glädje under hela eftermiddagen.

Vi hann med att fika och äta soppa innan Helgsmålsbönen började kl.18. Vi sjöng psalm 6, 11,

54, 69b jïh 75b och avslutade med nummer 18. Elisabeth Björklund läste *Fader vår* och *Välsignelsen* på sydsamiska.

Ann-Christin Åhrén och Aanna Johansson Larsson läste *Striden i himlen* (Upp. kap.7-12) som hand-

lar om ärkeängeln Mikael som bekämpar ondskan genom att slåss mot en drake. Ewert spelade ett musikstycke som handlade om Stillhet innan vi skiljdes åt för den här gången.

Sånghelg planeras den 24-25 maj 2025 för övning inför Ankarede, boka gärna in datumen redan nu.